

'We zongen stilletjes het

Hoe 'een gewoon meisje uit Utrecht' de oorlog beleefde

Janny van Doorn was 14 jaar toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Ze woonde eerst in Utrecht en later in Werkhoven. Janny zat niet in het verzet en was niet joods, al dachten de Duitsers dat soms wel vanwege haar lichtgetinte huid en zwarte haar. Ze was een gewoon meisje uit Utrecht. Toch heeft de oorlog behoorlijk wat invloed op haar en haar broer en zussen gehad. Daan Schuijt interviewde haar.

Janny van Doorn woonde op haar veertiende in de Stationsdwarstraat in Utrecht toen de oorlog begon. Het was niet haar ouderlijk huis. Dat stond in Langbroek waar haar moeder al vroeg overleed, twee dagen na Janny's eerste verjaardag. Na een tijdje kwam er een stiefmoeder, maar die wilde niet aarden in het kleine Utrechtse dorpje. Bovendien vond Janny haar niet aardig: ze trok haar eigen kinderen voor en gaf voortdurend af op Janny. De oudere broer en zussen vonden onderdak bij een oom of tante of trokken weg om te werken als dienstmeisje. Janny bleef als jongste alleen achter en moest op haar jongere stiefzusjes letten, de boodschappen doen en werd ingeschakeld voor klusjes in huis. Van school kwam weinig terecht en uiteindelijk besloot haar vader Janny bij kennissen van hem onder te brengen. Dat was de familie Guldemond uit Utrecht, waar Janny vanaf augustus 1939 ging wonen.

Janny: 'Die man was al 72. Hij had een vrouw van 36 en ze hadden twee kleine kinderen. Het waren muzikanten die de hele wereld over hadden gereisd, maar nu was de man daarvoor te oud en later was het met de oorlog ook niet meer zo gemakkelijk om te reizen. Ik zat op een openbare lagere school bij het Moreelse Park. Ik had in de jaren daarvoor nogal wat gemist en kon dat hier inhalen. Daarna ging ik naar huis om te helpen en op de kleintjes te passen. Dat vond ik wel leuk. Ik merkte weinig van politieke onrust of oorlogsdreiging. Ik zag wel dat alles duurder werd en dat veel mensen hun baan kwijtraakten. En in Utrecht waren aardig wat NSB'ers, want hun partij was daar opgericht. Je zag ze

dan marcheren en zo, maar niemand dacht dat zij werkelijk zo voor de Duitsers waren. Ze deelden pamfletten uit en je kon een krantje bij ze kopen, *Volk en Vaderland*, maar het was eigenlijk nog allemaal niet zo vijandig.'

Duitse vliegtuigen

'Een keer konden we 's nachts niet slapen vanwege de herrie buiten. Toen we uit het raam keken, zagen we allemaal vliegtuigen. Dat waren de Duitsers, op weg naar Rotterdam dat toen werd gebombardeerd. Als Nederland zich niet over zou geven, was Utrecht aan de beurt. Je moest toen een vluchtkoffertje klaar maken voor het geval de oproep tot evacuatie kwam. Achteraf gezien ben ik toen het bangst geweest.

We woonden dan wel vlak bij het station, maar merkten weinig van extra drukte of vervoer van soldaten. Wel toen de Duitsers Utrecht binnentrokken. Ze marcheerden en dan hoorde je het gestamp van hun laarzen. Ze zongen ook heel hard hun liederen, het leek bijna feest.

In het begin probeerden de Duitsers wel vriendelijk te zijn tegen de mensen, maar daar moest je mee oppassen. Je kon niet zomaar met ze omgaan of kennismaken. Na een half jaar kreeg je steeds meer dingen alleen nog op de bon. En er verdwenen toch al snel mensen. Een vriendinnetje van mij was op 10 mei jarig, de dag van het bombardement. Ik ben toen 's ochtends nog even gaan kijken, maar het hele huis was leeg. Waarschijnlijk zijn ze gevlucht en met de boot naar Engeland gegaan, maar ik heb nooit meer iets van ze gehoord. Deze mensen waren niet joods. Toch woonden er best wat joodse gezinnen in de buurt. Die zag je dan van de ene op de andere dag niet meer. Direct naast ons woonde ook een joods gezin. Af en toe maakte je een praatje, maar het waren niet echt kennissen. Ook zij ►

Daan Schuijt is
redacteur van Kleio.

**Links: De NSB-
lijfwatch van
Mussert op mars in
de Tolsteegsingel
te Utrecht, najaar
1941. Foto: Beeld-
bankWO2 – NIOD.
Boven: Janny van
Doorn in 1944.**

Wilhelmus'

Stationsdwarsstraat in Utrecht, 1970.

waren opeens weg. Je wist echt niet waar ze heen waren en het leek ook maar beter om daar niet over te praten. Stiekem luisterden we naar de radio. Heel voorzichtig, omdat het eigenlijk niet mocht. Zo hoorden we dat de koningin in Engeland zat. Ik zat op catechisatie toen we hoorden dat er een prinsesje was geboren, Margriet. We dachten dat er toen wel wat te beleven zou zijn in Utrecht, maar er gebeurde helemaal niets. Toen hebben we nog stilletjes het *Wilhelmus* gezongen.'

Zussen in Utrecht

'Bij de familie Guldemonnd had ik het best naar mijn zin, maar toch moest ik er weg. Dat was in 1942. Op een dag had de moeder een afspraak voor me bij de kapper gemaakt, zodat ik het huis uit was. Zij wist blijkbaar wat er ging gebeuren, want terwijl ik bij de kapper zat, belde de Raad voor Kinderbescherming bij haar aan. Mijn vader en zussen hadden in de gaten gekregen dat de Guldemonnds aanhangers van de NSB waren. Niet echt lid, maar ze waren wel een beetje verkeerd. Zelf heb ik daar nooit iets van gemerkt, maar blijkbaar moest ik daarom toch weg. De politie heeft mij toen bij de kapper opgehaald en achterop de fiets werd ik naar Werkhoven gebracht.

Pas toen ik werd opgehaald, kwam ik erachter dat de Guldemonnds sympathie hadden voor de NSB. Ik denk dat mijn vader bang was dat ik hun denkbelden over zou nemen. Mijn zus Dilly verbleef namelijk in Utrecht bij de familie Köhler en die waren wel lid van de NSB. Dilly is dat toen ook geworden, al was dat meer omdat het in dat gezin zo normaal was. De vrouw in huis was de dochter van Guldemonnd en Dilly heeft er een hele fijne tijd gehad. Die mensen waren erg aardig tegen haar en helemaal niet fanatiek. Tegen het einde van de oorlog is de familie naar Amerika gevlucht en bleef Dilly achter. Zij is na de oorlog gevangen genomen en heeft anderhalf jaar in kamp Vught voor Philips moeten werken.

Op zich had zij het in het kamp redelijk goed. Het werd vervelend als ze over straat gingen. Dan werden de gevangenen nageroepen en uitgescholden of er werden dingen naar ze gegooid. Later heeft Dilly de familie Köhler weer opgezocht en heeft ze met de dochter van het gezin nog contact onderhouden. Ook mijn andere zus, Willy, kwam af en toe langs in Utrecht. Zij werkte als dienstmeisje bij rijke mensen. Ooit is ze van huis gewisseld, omdat ze erg slecht behandeld werd. Bij haar nieuwe mensen heeft ze daar wat over gezegd en ze 'rotmoffen' genoemd. Dat hebben ze doorverteld aan de familie waar ze vandaan kwam. Die waren erg Duitsgezind en hebben haar aangegeven. Willy is toen opgepakt en moest naar Duitsland om in een fabriek te werken. Daar heeft ze de chef een keer een grote mond gegeven en dat betekende overplaatsing naar een concentratiekamp in Oranienburg (zie kader). Daar heeft ze een verschrikkelijke tijd gehad. Ze moest eens 's nachts een hele tijd naakt in de sneeuw staan. Ze heeft ook littekens van slagen op haar rug. Ik snap niet hoe die mensen er door zijn gekomen. Willy heeft het overleefd, maar was er behoorlijk van in de war. Ze is ook opgenomen geweest.'

Kippen stil houden

'In Werkhoven kwam ik op de boerderij van de familie Van Echteld terecht, waar mijn broer Jo al werkte. Het was een klein gemengd bedrijf. Die mensen hadden ook veel kippen. Die zaten op zolder en als er controle kwam van de Duitsers ging ik vlug naar boven. Ik ging dan gek staan doen met gebaren en gekke bekken trekken. Daar werden die kippen stil van en zo werden ze niet ontdekt. De Duitsers waren op zoek naar graan dat stiekem verborgen werd of dieren

Oranienburg

Direct na de machtsovername van de nazi's in 1933 bouwde de SA in Oranienburg een concentratiekamp. Het zou slechts een jaar functioneren en er zaten voornamelijk leden van de Duitse Communistische Partij (KPD) gevangen. In 1936 bouwde de SS in de gemeente Oranienburg het veel grotere kamp Sachsenhausen.

die illegaal geslacht werden. Dat deed Van Echteld ook wel, hij is nog eens opgepakt. Hij heeft toen twee weken in de gevangenis gezeten op het Wolvenplein in Utrecht. Hoe dat was, heeft hij nooit aan ons verteld.

Omdat ik een wat getinte huidskleur had, dachten de Duitsers dat ik een jodinnetje was. Ik had een stamkaart waarop stond dat ik dat niet was en die moest je laten zien. Ik bibberde iedere keer als ik werd aangehouden. Dat is een keer of vier gebeurd.

Er waren ook onderduikers. Die hadden op de boerderij wat meer vrijheid en konden gewoon op het erf rondlopen. Ik kende ze wel, maar het is ook gebeurd dat ik op zolder, waar ik sliep, ineens onbekende mensen zag. Trouwens, je kende ze nooit bij naam, want dat was weer te riskant.

Ik heb meegemaakt dat een van de onderduikers werd neergeschoten, maar ik weet niet wie het was. Vader en moeder Van Echteld zijn toen opgepakt, maar werden wonder boven wonder weer vrijgelaten, omdat ze zeiden dat ze die man ook niet kenden. Blijkbaar geloofden de Duisters dat.'

Goede Duitser

'Op de boerderij was voedsel genoeg, maar we kregen veel mensen aan de deur voor wie dat niet gold. Dat vond ik altijd heel erg. In de buurt hadden de Duitsers een soort kookpost. Daar zat een hele aardige man, echt een goede Duitser. Hij was al wat ouder en was getrouwd en had twee kinderen. Hij vond het heel erg wat Nederland werd aangedaan en wilde eigenlijk alleen maar terug naar zijn gezin. Hij moest het eten voor de soldaten klaarmaken. Altijd probeerde hij wat voedsel over te houden en gaf dat aan mensen die het nodig hadden. Dat wist iedereen wel te waarderen.

Toen er aan het einde van de oorlog voedsel-droppings waren, was iedereen zo ontzettend blij. Wij hebben zelf geen pakket gehad, maar ik heb bij anderen wel gezien wat er in zat: graan en rijst, en witbrood dat meer een soort toast leek.

In die laatste weken van de oorlog werden we op een nacht ineens wakker. Er was van alles te doen op het erf. De Duitsers zetten er tanks en ander materiaal neer. Het was bedoeld om Hilversum mee te beschieten, maar daar kregen ze de tijd niet meer voor. Ze moesten zich terugtrekken en de volgende dag was alles alweer weg.'

Bevrijding

'De bevrijding was erg spannend, maar wel heel erg leuk. Iedereen was vrolijk, in een dolle bui. Het was zo onwerkelijk dat je aan elkaar vroeg of het wel echt waar was. Op de boerderij hebben we ook geen Amerikanen of Canadezen gezien. Eigenlijk wisten we het pas echt zeker toen er kermis in Werkhoven was, in het dorp.

In die tijd heb ik ook mijn man ontmoet. Na de oorlog werkte ik op een boerderij in Langbroek en zat ik in Werkhoven op volksdansen. Toen ik het erf af fietste, kwam hij over de dijk aangereden. Ik ben toen bijna tegen hem opgebotst. 's Avonds ging ik na het volksdansen nog even op de kermis kijken en daar was hij weer. Zo hebben we elkaar leren kennen, maar hij moest vrij snel daarna vechten in Indië. Hij heeft toen een brief geschreven naar Werkhoven, maar hij wist mijn achternaam niet. De postbode heeft toen in Werkhoven rondgevraagd wie er Janny heette en die brief is gelukkig goed aangekomen.

Vijf Nederlandse dirigenten werkzaam in het 'Trocadero' restaurant en 'New Cornerhouse' te Londen, 1923. Vlnr. Willy Goetze, Cor Köhler, Jeanne Köhler-Guldemond, Eddy Roos en G. de Vito. Jeanne Köhler - Guldemond is de dochter van de Guldemond bij wie Janny in de oorlog in Utrecht woonde.

Achteraf denk ik dat ik de oorlog vrij aardig ben doorgekomen. Pas een hele tijd later heb ik een boekje geschreven met herinneringen. Ik dacht er toch vaak aan en wilde het aan de kinderen en kleinkinderen doorgeven. Dat gaat ook over mijn jeugd voor de oorlog en de tijd waarin ik getrouwd ben met mijn man Piet. Ik moet zeggen dat ik er op 4 en 5 mei eigenlijk niet zo veel aan doe. Je hebt wel de discussie over de vraag of Duitsers daar bij mogen zijn. Ik vind van wel. Vaak waren het toen heel jonge ventjes die ook niet zo goed wisten wat ze deden en gedwongen werden. Zo'n kok die ik eerder noemde, die mag er gewoon bij zijn van mij.' ■